

A tágabb értelemben vett információközlő – és egyben az információs ipar szempontjából fontosnak bizonyuló – lapokra 20 év múlva a következő piaci szempontok lesznek hatással:

a fő követelmény a megbízható üzleti információ lesz a döntéshozatal folyamatához;

egyre többen vesznek részt a döntéshozatalban, és ezért egyre több helyen lesz szükség ugyanarra az információra;

legtöbbjük sok időt fog tölteni információk olvasásával, csak azért, hogy meggyőződjék róla: semmit sem kell tennie;

a megbízható, megfelelően összeállított információ, összhangban az intézmények döntési folyamataival, sok pénzt megér.

A fogyasztó információs kívánalmainak spektrumában az ezredfordulón a kereskedelmi lap a fentiek ellenére is csak egy színfolt lesz, hiszen a használó elektronikus információs rendszerekkel, kiértékelt információkkal ugyancsak rendelkezni fog.

A lapkiadás sikerének kulcsa a nyers adatok értékelésének minőségében lesz. A vásárló értékeléseket vesz meg, amelyeknek fel kell hívniuk a figyelmet a trendekre, a problémákra, a lehetőségekre. Épp ezért az információt közreadók nagyobb hangsúlyt helyeznek majd a szerzői jogi kérdésekre.

A *Financial Times* így látja a jövőt, és nem hiszi, hogy a vesztesek között lesz, mert nem tekinti magát hagyományos lapkiadónak, hanem az információs ipar integráns és mind jelentősebb részének.

/DUKES, J.: The future of the newspaper in the year 2000 = Journal of Information Science, 1. köt. 1. sz. 1980. p. 351–354./

(Faragó Lászlóné)

Az elektronikus folyóiratkiadás új kísérleti programja

Még messze van az az idő, amikor a tudományos vagy műszaki közleményeket publikáló folyóiratokat számítógéppel, elektronikusan állítják elő, beleértve a kéziratok elkészítését, a lektorálási és szerkesztési műveleteket is.

Az elektronikus publikálás fejlesztését a British Library 256 ezer fonttal támogatott kísérletsorozata azonban már most próbálja elősegíteni. Ehhez egy Birminghamban működő egyetemi központ számítógépét veszik igénybe. A kísérletben Nagy-Britannia különböző egyetemeinek 35–40 munkatársa vesz részt. Számukra a birminghami géppel telefonnal összekapcsolható terminálokat állítottak be.

A két évig tartó kísérleti programot *B. Shackel* professzor szervezi. A program ideje alatt minden közreműködő két-két kéziratot ad be közzététel céljából. A kéziratokat a számítógépes-terminálos rendszer útján juttatják el az „*elektronikus folyóirat*” szerkesztőjének. A szakmai lektorok is a kísérleti csoport tagjai. Ha egy újonnan beküldött „kézirat” vár lektorálásra, termináljukon erre figyelmeztető üzenet jelenik meg. A rendszerben dolgozó többi munkatárs csak a cikk elfogadása után értesül az új cikk belépéséről, addig csak a szerző, a lektor és a szerkesztő tud róla.

A brit kísérlet nem az első ilyen próbálkozás. Az Egyesült Államokban végzett korábbi hasonló kísérlet azonban kudarccal végződött. Ennek az oka az volt, hogy a résztvevők a számítógépes rendszer használatát nehézkesnek és időt rablónak tartották. A program végeztével egyetlen cikket sem publikáltak a kísérleti „folyóiratban”.

Shackel professzor nagyon bízik az új kísérlet sikerében, amelyet úgy terveztek, hogy az amerikai kísérletnél sokkal nagyobb rugalmasságot biztosítson a résztvevőknek. Ezért pl. nem szabad a kézirat megírásának, a lektorálásnak és a szerkesztésnek valamennyi műveletét közvetlenül a számítógépes rendszerben végezni, s mód van a kéziratok különféle változatokban való bejuttatására, közöttük a hagyományos, géppel írt kézirat beküldésére is. A lektorok is választhatnak a nyomtatott forma és a terminálon megjelenített szöveg olvasása között.

A folyóiratcikkekén kívül lehetőség van tudományos és műszaki híryanag, rövid közlemények, annotált referátumok vagy konferencia-anyagok elektronikus publikálására is. *Shackel* professzor bízik abban, hogy a szerzők, a lektorok és a szerkesztők között jobb együttműködés fog kialakulni a számítógépes kommunikáció segítségével.

/REDFEARN, J.: Electronic publishing – Keyboard papers = Nature, 287. köt. 1980. szept. 25. p. 266–267./

(Roboz Péter)

Fizikai folyóiratok avulásának vizsgálata

Az állománygyarapítás és selejtezés, valamint a dokumentumok növekvő mennyisége az irodalom avulásának pontos vizsgálatát követeli meg. Ebből a felismerésből kiindulva végzett ilyen irányú felmérést a *Bolgár Tudományos Akadémia Tudományos Tájékoztatási Központja*.

Néhány fizikai folyóiratra kiszámított
T, F_{\max} és t_0 érték

Folyóirat	T	F_{\max}	t_0
Chemical Physics Letters	9,4	2,27	2
Journal of the Physical Society, Japan	9,3	1,36	1
Physical Review B	8,6	3,27	2
Physical Review A	8,6	2,97	2
Journal of Physics C	8,6	2,67	2
Philosophical Magazine	8,6	2,19	2
Review of Scientific Instruments	8,6	0,92	2
Physical Review C	7,9	2,08	2
Journal of Applied Physics	7,9	1,75	2
Applied Optics	7,6	1,74	1
Journal of Chemical Physics	7,4	3,51	2
Journal of Physical Chemistry	7,4	2,36	2
Physica Status Solidi (a)	7,0	0,95	2
IEEE Journal of Quantum Electronics	7,0	3,29	2
Advances in Physics	6,5	13,90	3
Journal of the Optical Society of America	6,4	2,12	1
Molecular Physics	6,1	2,57	3
ZETF	6,0	1,16	2

Mivel a bibliometria kizárólag számszerű adatokkal foglalkozik, tartalmi kritériumok nem jöhetnek tekintetbe az efféle felméréseknél. Hasznos mutatónak bizonyul viszont a használat és a hivatkozások gyakorisága. Az elavulást a hivatkozások számának csökkenésével lehet mérni. A szakirodalom ezzel kapcsolatban általában még a következő tényezők figyelembevételét javasolja:

- az adott szakterület jellemzői;
- a felhasznált dokumentumtípusok és források jellemzői;
- a szóródás;
- az irodalom növekedése;
- az állomány hiányosságaiból fakadó elégtelen használat.

Az itt ismertetendő vizsgálat kiindulásául szolgáló 200 fizikai tárgyú folyóiratot a *Referativnij Zsurnal, Fizika* referálási rangsora „adta ki”. A folyóiratokat – ezt követően – származási ország és szűkebb szakterület szerint csoportosították, és figyelembe vették a folyóiratban megjelent cikkek számát is, hogy a téves értékelést elkerüljék. A különböző szempontokat figyelembe véve, számos folyóiratot ki kellett zárni a vizsgálatból.

A ténylegesen vizsgált folyóiratok száma végül is 43-ra csökkent. E folyóiratok esetében először azt vizsgálták meg, hogy az egyes folyóiratokra, illetve azok cikkeire melyik évben hivatkoztak legtöbbször (F_{\max}) és ennek megfelelően: megjelenésük és a maximális hivatkozási gyakoriságot elért év között hány év (t_0) telt el.

A legtöbb folyóiratnál, azaz a vizsgált folyóiratok 72,1%-ánál ez az idő 2 év, 18,6%-nál 1 év, míg a folyóiratok 9,3%-a ezt a maximumot megjelenése után 3 évvel érte el.

Valamennyi folyóiratra nézve kiszámították azt az időtartamot is ($t_{1/2}$), amely alatt a maximális hivatkozási gyakoriság a felére ($F_{\max}/2$) csökken.

A teljes időtartam, azaz a $T = t_0 + t_{1/2}$ azt az időt fejezi ki, amely a folyóirat megjelenésétől a maximális hivatkozási gyakoriság eléréséig, majd annak felére csökkenéséig tart (1. táblázat).

A vizsgálat kimutatta, hogy az új ismereteket közlő cikkek általában hamarabb avulnak el, a szemlésezerű áttekintés elavulásának folyamata pedig a leglassabban megy végbe.

A vizsgálat további megállapításai a következők voltak:

- a magfizikával és az elemi részecskék fizikájával foglalkozó folyóiratok gyorsabban avulnak el, mint az egyéb tárgykörű (pl. a szilárdtestek fizikájával foglalkozó) folyóiratok;

- a folytatólagos kiadványok elavulásának kérdését differenciáltan kell kezelni, azaz minden egyes folyóiratot külön-külön kell megvizsgálni;

- a t_0 értékek további vizsgálatokhoz (pl. a használat közelebbi felméréséhez) használhatók fel;

a felhasználók speciális igényeinek figyelembe vétele mellett a T értékek a selejtezéshez nyújthatnak útmutatást.

A fizikai folyóiratokra e reprezentatív módszerrel megállapított 6 évnyi elavulási idő összehasonlítási alapul szolgálhat egyéb vizsgálatokhoz.

/TODOROW, R.: *Untersuchung des Alterungsprozesses in der periodischen Physikaliteratur.* = *Informatik*, 27. köt. 4. sz. 1980. p. 23–25./

(Dezső Zsigmondné)